

KISGRAFIKA

Megjelenik egy évben négyszer
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

'95/3
34. évfolyam

Kiadja a „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület.

(1027 Budapest, Frankel Leó út 12.)

Szerkesztőbizottság: dr. Arató Antal, Király Zoltán, dr. Soós Imre.

Felelős kiadó: dr. Vida Klára ügyvezető titkár

Müller Árpád rézmetszete, C2

TARTALOM

Dr. Soós Imre: Müller Árpád exlibris-művészete

Dr. Arató Antal: Kisgrafika a közgyűjteményekben

Ovidiu Petca: Naivitás és elegancia: Dragoş Morărescu grafikáiról

Lapok a KBK renaissance pályázatáról

HÍREK – SZEMLE – KÖNYVESPOLC – MŰHELY

MÜLLER ÁRPÁD ALKOTÁSJEGYZÉKE

A jegyzékben szereplő ex librisek kizárólag rézmetszetek, C2 technikával készültek. A sorszám után a tulajdonos nevét, majd a lap témáját vagy feliratát közöljük. A méreteket milliméterben tüntettük fel: magasság x szélesség.

1.	Angela Blum	Der Mönch	1981	117 x 80
2.	Dr. Med. Gernot Blum	Templom a hegyen	1981	114 x 130
3.	Paul G. Becker	Olvasó szerzetes	1982	47 x 45
4.	Siegfried Schmidt	Portré Dürer után	1983	84 x 70
5.	Izolda Findeisen	Szerzetes	1982	100 x 70
6.	Dr. H. J. Kretz	Bacchus	1981	97 x 72
7.	Claus Wittal	A legyőzött kentaur	1982	103 x 73
8.	Dr. Med. Alois Eckstein	Kozma és Damján	1982	111 x 80
9.	Dr. Hermann Wiese	Szent Sebestyén	1982	127 x 81
10.	Dr. Med. Gernot Blum	Mérnök	1982	82 x 129
11.	Dr. Med. Gernot Blum	Imhotep orvos	1982	111 x 84
12.	Sz. Magyar Mária	Beszélgetők	1982	81 x 72
13.	Vízvári Béla	Drapériás figura	1982	81 x 80
14.	W. K. de Bruijn	Ex numism: Két érme	1983	66 x 149
15.	Ruth Irllet	Halászbástya	1982	87 x 61
16.	Dr. Nicolas Lippöczy	Szüreti mulatság	1982	67 x 111
17.	Heinrich Scheffer	Férfi	1982	70 x 70
18.	Heinrich Scheffer	Nő	1982	70 x 70
19.	Dr. Nicolas Lippöczy	Szőlő és akt	1984	55 x 76
20.	Kundermann Jenő	Lucas Cranach d. Ä.	1983	90 x 150
21.	Siegfried Schmidt	Ebengreuth portré	1982	112 x 99
22.	Benoît Junod	Európa elrablása	1986	110 x 119
23.	Jef Arras	Pozanos	1984	91 x 55
24.	Dr. Hermann Wiese	The Moon	1982	72 x 163
25.	Joachim Zeitz	Pénzérme	1984	77 x 71
26.	Dr. Katona Gábor	Wasa hajó, 1628	1983	95 x 55
27.	Guenther Bremer	Erasmus	1983	85 x 70
28.	Klaus Thomas	Kétarcú figura	1984	50 x 56
29.	Guus Willemsen	Lóanatómia	1983	93 x 39
30.	Alma Petz	Mária Terézia-érem	1984	80 x 103
31.	Nádasy László	A tudás fája	1983	142 x 107
32.	Nádasy László	Az erdő	1983	112 x 78
33.	Nádasy László	Mors bona, nihil aliud	1983	52 x 101
34.	Georg Meussgeier	Földmérő	1984	66 x 102
35.	Siegfried Choitz	Merkur	1984	87 x 78
36.	Dr. Kőhidai László	Bagoly figurával	1984	64 x 60
37.	Family of Semsey	Gondolkodó	1984	60 x 52
38.	Dorothea Becker	Fútanulmány	1985	72 x 60
39.	Susi Kolar-Plicka	Virág	1986	95 x 54
40.	Klaus Rödel	Anatómia	1985	105 x 67
41.	XX. Kongress, Weimar	Muzsikusok, Stettner Béla emlékére	1984	98 x 62
42.	Paul G. Becker	Három figura	1985	121 x 131
43.	Elke Schutt Kehn	Ádám - Éva	1986	119 x 56
44.	Krajcsi Tiborné	Olvasó figura	1986	55 x 55
45.	Margot Schmitz	Virág	1984	120 x 49
46.	Evelyn Dünstl	Virág	1984	97 x 50
47.	Lipták Tamás	Modern figura	1983	120 x 56
48.	Dr. Nicolas Lippöczy	Öreg - fiatal	1986	105 x 111
49.	Leif Holmberg	INRI	1986	84 x 66
50.	Leif Holmberg	Szőlő és ülő figura	1986	69 x 75
51-53.	Barbara Daniel Werner	Zene*	1986	à 70 x 66
54.	Anna Lerperger	Alterius non sit...	1986	85 x 76
55.	Irén Karl	Izold International	1987	108 x 58
56.	Città di Pescara	d'Annunzio	1988	123 x 174
57.	Bibliothek der A. Dürer Hausstiftung, Nürnberg		1987	125 x 85

*Három rézmetszet egy lapon.

A KBK 1994. ÉVI PÁLYÁZATÁRA BEKÜLDÖTT MŰVEK

Muzsnay Ákos díjnyertes rézkarca, C3

Simó Margit rézkarca, C3

Sárosi László, C1

Molnár István, C3

KISGRAFIKA A KÖZGYŰJTEMÉNYEKBE

Összefoglaló névvel kisgrafikának nevezzük a sokszorosító eljárással készült ex libriseket, alkalmi kisgrafikákat (pl. az újévi üdvözlőlapokat, a valamilyen évfordulóra készült emléklapokat stb.), valamint – újabban – a kis méretű szabad grafikákat. Ez utóbbiak a hazai és a külföldi gyűjtők körében kevésbé népszerűek, pedig jóllehet jobban tükrözik a grafikai művészetek fejlődését, mint a kifejezőmódjában a hagyományokat jobban őrző, megtartó ex libris.

A közgyűjteményekben való megőrzésük, dokumentálásuk sem nyúlik vissza olyan hagyományokra, mint az ex librisé, az alkalmi kisgrafikáé. Ezek megőrzésére és feltárására ugyanis jónéhány intézmény vállalkozott és vállalkozik napjainkban is, noha ennek ellenére egyáltalában nincs megoldva a XX. századi, ezen belül a kortárs (és közelmúlt) magyar exlibris-művészetének teljességre törekvő gyűjtése, hozzáférhetőségének biztosítása valamelyik közgyűjteményünkben.

Az Országos Széchényi Könyvtár – gyűjtőköri kötelezettségének megfelelően – gyűjti a magyar és magyar vonatkozású ex libriseket: a régi lapokat (feltárva és rendszerezve) a Régi nyomtatványok tárában, az újabbakat a Plakát- és aprónyomtatványtárban). Az újabb lapok gyarapodásának forrása elsősorban a nyomdai kötelespéldány-szolgáltatás, ez azonban (még ha minden esetben be is küldik a nyomdák a kötelespéldányokat), az ex librisek igen szűk körére terjedt és terjed ki. Legtöbb esetben ugyanis a gyűjtő a művész által készített fa- és linódúcot nem viszi nyomdába sokszorosításra, hanem vagy a művésszel, vagy a gyűjtők körében ismert egyéb személlyel készített megfelelő számú lenyomatot. Nem kap kötelespéldányt az OSZK az egyéb grafikai eljárásokkal (rézkarc, rézmetszet stb.) készült metszetekből sem, így mindkét esetben legfeljebb a gyűjtők, művészek ajándékozására, alkalmi vásárlásokra hagyatkozhat. A gyarapodás tehát esetleges és sajnálatos módon az ex librisek feldolgozása sem nyújt olyan lehetőséget, hogy akár egy-egy művész alkotásait áttekinthessük. A könyvjegyek ugyanis a rajtuk szereplő tulajdonosok neve (akik számára készült) betűrendjében vannak felragasztva kartonokra.

Feldolgozását, feltárását tekintve kitűnően megfelel a kutatói igényeknek az Iparművészeti Múzeumban őrzött mind ez ideig legnagyobb magángyűjtemény, dr. Soó Rezső professzornak a hagyatéka, amely rendkívül értékes hazai és nemzetközi anyagot tartalmaz, s amelyből alkalmi kamarakiállításokat is rendez a múzeum. A gyűjteményt azonban újabb, kortárs kisgrafikákkal nem gyarapítják. Szintén jelentős kisgrafikai gyűjteménnyel rendelkezik alapítójának, dr. Petrikovits Lászlónak a hagyatéka révén – a szerencsi Zempléni Múzeum. Noha a mintegy 30 000 darabot számláló gyűjtemény az 1970-es évek végére kb. 10 000-rel nőtt, a rendszeres gyarapítás megoldatlan. A múzeumnak még arra sem volt anyagi lehetősége, hogy a város szülötte, az

elmúlt fél évszázad egyik meghatározó exlibris-művésze, Fery Antal alkotásjegyzékének befejező kötetét (miután a korábbiakat megjelentette) kiadja. A kisgrafika gyűjtésében lévő lehetőségeket ismerte fel az 1970-es évek elején a keszthelyi Balatoni Múzeum, amely – ehhez kapcsolódva, s gyűjteményét gyarapítandó is – elindította útjára a mindmáig legrangosabb hazai kisgrafikai bemutatót, a Balatoni Kisgrafikai Biennálét. El is kezdődött a szervezett gyűjtés – terveik között szerepelt egy kisgrafikai dokumentációs központ létesítése is – ám azoknak a személyeknek (Poór Ferenc gyűjtő és M. Kiss József grafikusművész) elköltözése révén, akikhez a gyűjtemény fejlesztése, támogatása személyesen is kötődött, a szép terv nem tudott kiteljesedni. Később a biennálék színhelye is áttevődött Tihanyba, s szervezésük a Veszprém Megyei Múzeum feladatává vált. Kisebbségi gyűjteményeket még találunk természetesen egyéb múzeumokban is. Az Országos Mezőgazdasági Múzeum őrzi a Tarnóiban élő dr. Lippóczy Norbert ajándékát, amely a szőlővel és borral összefüggő kisgrafikák (ex librisek és alkalmi grafikák) páratlan gyűjteménye. A gyűjteményből több reprezentatív kiállítást rendeztek és – dr. Semsey Andor érdeméért – nyomtatott katalógusokban is feldolgozták. Vadász Endre kisgrafikáit a debreceni Déri Múzeumban, Buday Györgyét a szegedi Móra Ferenc Múzeumban őrzik az életmű egyéb alkotásaival együtt, míg Szerencsen Fery Antal, Szentesen pedig Drahos István kisgrafikáinak teljes körét találjuk meg. Az 1970-es években – amikor is egyre népszerűbb lett az ex libris, és egyre inkább sokasodott az ex librist készítő művészek száma is (nem utolsósorban a hazai gyűjtők és művészek egyesületének, a Kisgrafika Barátok Körének tevékenysége révén) jónéhány közművelődési könyvtár is kisebb gyűjteményt kezdett kialakítani. (Jászberényben, Pápán, Veszprém-ben, Ajkán, Tapolcán stb.) Rendszeresen rendeztek kiállításokat, készítették ex librist, cseréltek, s persze a kiállító művészek adományai révén is értékes anyaghoz jutottak. Jászberényben pl. Műemlékek a kisgrafikában címmel alakítottak ki egy kisebb gyűjteményt, kiállítást rendeztek Diskay Lenke, Fery Antal, Stettner Béla, Bordás Ferenc, Perei Zoltán (több mappáját is megjelentették), M. Makkai Piroska, Gácsi Mihály, Gy. Szabó Béla, Varga Nándor Lajos stb. műveiből, szinte minden esetben pontos leíró katalógusok (melyek eredeti dúcra nyomtatott mellékleteket is tartalmaztak) kíséretében. Jó egy évtized múltán azonban ezek a kezdeményezések is erejüket veszítették, ma már nincs olyan könyvtár közöttük, melyről elmondhatnánk, hogy a kortárs kisgrafika valamennyire is reprezentatív gyűjteményével rendelkezne.

Sokkal inkább elmondhatjuk ezt néhány jelentősebb magángyűjteményről, noha a gyűjtők elhalálása után ezek sem kerültek közgyűjteménybe. Az exlibris-művészet egyik jeles hazai (és nemzetközi) szakírójának, Galambos Ferenc gyűjteményének a sorsa is-

meretlen. Dr. Semsey Andor (Galambos után a Kisgrafika szerkesztője, mintegy 300 hazai és külföldi publikáció szerzője) hagyatékát viszont gondosan őrzi a család, s a kutató, érdeklődők számára egyaránt hozzáférhető. Dr. Csányi Istán igen gazdag régi anyagot is tartalmazó gyűjteményének a sorsáról sem tudunk, míg Réthy Istvánról (ő már a háború előtt aktív gyűjtő, majd az 1958-ban alakuló Kisgrafika Barátok Egyesületének titkára volt) tudjuk, hogy kiárúsításra került. Mivel külföldön a hazainál sokkal jobb árat kínálnak a kisgrafikáért, feltehetően ez a sors vár még további gyűjteményekre is.

Kívánatos lenne tehát akár egy vagy több intézményben (ez esetben valamilyen gyűjtőkör-megosztásban) a kisgrafikát szervezeten gyűjteni, feltárni, közkinccsé bocsátani. Mindez természetesen igen sok kapcsolatteremtő, adminisztrációs stb. tevékenységgel járna, nem beszélve arról, hogy jelentős anyagiakat (levelezés, csere, vásárlás stb.) igényelne. (Sajnos az utóbbiakat a még oly „megszállott” gyűjtők sem tudják ma már vállalni.) És természetesen nem kis gondot jelentene az sem, hogy mi kerüljön a gyűjteménybe. Nyilván minden művészeti gyűjtemény válogatásra kényszerül valamilyen módon, legyen az közgyűjtemény vagy magángyűjtemény. Az ex librisek, kisgrafikák között valóban túl sok a művészileg értéktelen alkotás, ezt viszonylag könnyű kiszűrni. (Ám bizonyos dokumentumértéke ezeknek is lehet az ábrázolt tárgyuknál vagy annál fogva, hogy kinek – pl. egy ismert személyiségnek – a részére készült stb.). Nincs „gazdája” a határon túl élő magyar alkotók kisgrafikáinak sem. Elsősorban azokra az erdélyi művészekre (Feszt László, Deák Ferenc, Cseh Gusztáv, Kazinczy Gábor, Plugor Sándor, Imets László – s persze említhetnék kevésbé ismert neveket is) gondolok, akiknek képgrafikai alkalmadtán helyet kapnak a Magyar Nemzeti Galériában vagy más múzeumokban. Nem beszélve arról, hogy milyen fontos lenne az egyéb külföldi (nyugati, valamint a kiváló észt, litván, orosz stb.) alkotók műveinek a hazai jelenléte. A bel-

giumi Nemzetközi Ex Libris Központ pl. vásárlásokkal, adományozásra való felhívással gyarapít, a lengyelországi Malbork városa pedig évtizedek óta szervezett nemzetközi kisgrafikai biennálék révén (mert persze a pályázati lapokat 3 példányban kérik, így tehát azok dokumentációs feldolgozásra is kerülnek) jut értékes anyaghoz. (Ezekben a biennálékban már csak meghívott művészek vehetnek részt, s így el is érik, hogy valóban színvonalas művekkel gyarapodjanak.) Hasonló célt szolgálnak nálunk az utóbbi években az Újpest Galériában szervezett kisgrafikai tárlatok – amelyeken már több külföldi művész is megjelent –, valamint a gyulai Dürer Társaság által (Lajos Ferenc grafikusművész kezdeményezésére) szervezett három nemzetközi kisgrafikai pályázat. Mindez azonban csak a lehetőségeket villantja fel a külföldi (s hazai) kisgrafika közkinccsé tételére.

De hová fognak kerülni azoknak a művei – s most nem sorolom fel a közelmúltban (vagy régebben) elhunyt vagy élő grafikusművészeknek a nevét, akiknek meglehet, jónéhány alkotásuk már múzeumokban megtekinthető, hozzáférhető, ám aligha valószínű, hogy a kisgrafikáik is helyet kaptak vagy helyet fognak ott kapni. És persze – mint könyvtárosnak – meg kell említenem, hogy különösen vonatkozik ez az ex librisre, amely a kompozícióba szerkesztett felirat, a megrendelő személyiségéhez is valamilyen módon kötődő témaválasztás stb. révén sokak számára idegen lehet, holott ezek az alkotások sajátos szint képviselnek minden életműben. Ugyanakkor gyűjtésük a grafikai művészetek egy meghitt területének fejlődéséről, változásáról nyújt önálló, tanulságos képet. Azért, hogy szembe tudjunk nézni ezzel, s hogy fel tudjuk mutatni értékeit (és hogy gazdagodjunk mi és a szélesebb közönség is ezekkel az értékekkel) érdemes lenne nagyobb figyelmet fordítani, és valamilyen szervezett lehetőséget keresni a kisgrafikák gyűjtésére a közgyűjteményekben.

Dr. Arató Antal

Moskál Tibor fametszetei, X2

NAIVITÁS ÉS ELEGANCIA

Dragoș Morarescu grafikáiról

Dragoș Morarescu metszete, X6

Bizonyára sokan találkoztak már a nevével: ritkábban pályázati katalógusokban, viszont annál gyakrabban monográfiákban és a romániai ex librist elemző esszék állításait alátámasztó illusztrációkban. Szerepel a portugál Da Mota Miranda ex libris-enciklopédiájának a 10-ik kötetében is.

Nem állítom, hogy szellemes, nyitott és mindig friss idősebb barátom viszolygna a megmérettetés-től, ám arisztokratikus tartása (mely annyira ritka a mai Bukarestben) ellenkezik a versengés fogalmával, meditatív, elmélyült szemlélődésre hajlamos egyénisége pedig másképpen viszonyul a gyorsuló időhöz.

Persze mondhatnám azt is, hogy biztos vonalvezetése, munkáinak egyszerűsége nem igényel sok időt, nála a pillanat, az alkotás pillanata a lényeges, amikor néhány energikus rovással megalkotta a kis remekművet. E pillanatok pedig az alkotó bioritmusának a részei, nem valamiféle kívülről megszabott idő. Az értékelések, esetleg éppen dicséretetek pedig egy meleg, bensőséges baráti kör privilégiumai, nem pedig hideg, száraz, idegen és lénytelen zsúri spontán véleményei.

E baráti társaságból nem hiányoznak a román főváros rangos műkritikusai, akik tehetségének haszonélvezői is egyben. Úgyszintén a legismertebb költők, írók, publicisták dicsekedhetnek nevükre dedikált kisgrafikákkal.

Dragoș Morărescu 1923 október 6-án született Bukarestben. Tanulmányait 1944–47 között az ottani Képzőművészeti Akadémián kezdte el, majd a Műépítészeti Egyetemen folytatta, ahol 1954-ben szerzett diplomát.

1947-ben debütál, majd számos hazai és külföldi kiállításon vesz részt grafikáival, festményeivel és szobraival. Grafikai sok híres könyv méltó kísérői, de önállóságot is kaptak alkotójuktól, aki a nagyapjától eltanult nyomdász mesterséget hasznosítva, saját költségen jónéhány bibliofil mappát is nyomtatott. Ezek közül a leghíresebbek: *Jó reggelt* (1947), *Betűk* (1974), *Vasile Voiculescu* (1974), *Bukarest híres házai* (1974), *Röpülj madár* (1980), *Indák* (1981) és persze az *Aktok*, mert a női test igen érzékeny megfigyelője ő, vonalvezetése pedig átviszi a szemlélőbe azt az érzést, amelyet modellje keltett benne. Az örök nő, mint az inda tekereg, mert ugyebár ilyenek alkották: ingatagnak.

Első ex librisét 17 éves korában véste egy Buzău menti birtokon, majd kapcsolatba került bukaresti gyűjtőkkel és bibliológusokkal. Közülük a legismertebb Corneliu Dima-Drăgan, a bukaresti könyvtárosképző főiskola hajdani adjunktusa. Ebben az időben számos könyvtár is azzal gyarapítja könyveinek bibliofil értékét, hogy köteteit a Morărescu alkotta ex librisek beragasztásával díszíti. Nagyon jó és élesszemű megfigyelőnek bizonyul. Munkái mindig átvisznek valamit, ha burkoltan is, a megrendelő egyéniségéből, néha egy ideát, máskor egy ideált, gyakran egy karikatúrát. Legismertebb ex librisei: *Pericle Martinescu* (1988), *Éva és Iacob Mărza* (1985), *Petre Oprea* (1976), *Dan Simonescu* (1979), *Radu Cârnci* (1985), *Emil Manu* (1981), *Șerban cel Rău* vagy *Ciuculescu* (1981), *Vasile Drăgut* (1976), *M. N. Rusu* (1976). Legkeresettebbek a bizánci motívumokkal díszített, kalligrafikus, nagyon egyéni színezetű lapjai, ám ugyancsak értékesek fantáziadús, romantikus elemekkel teletűzdelt munkái is. Vannak történelmi tárgyú alkotásai, de állandóan vissza-visszatérő motívum a NŐ és a köréje varázsolt mesés tájak, a csillagok, három egymást metsző vésőnyom szülőttei, amelyek jellegzetes és összetéveszthetetlen egyéniség vonásait jeleltetik meg.

E sorok írója bevallja, hogy nem tud elfogulatlan lenni Dragoș Morărescu iránt, akit a román ex libris legjellegzetesebb képviselőjének tart. Itt mindig a plasztikai lelemény áll előtérben, de az anekdota sincs soha elnyomva. Néha a gyermeki naivitás bűvöletébe esik, de van olyan alkotása is, amely szolid és mély, mint egy nemzeti himnusz. A téma sok, a választék nagy, ennek ellenére munkái mind egy plasztikai egység részei.

A bohémvilág utolsó arisztokratája ő. Munkáiban, életében átment egy-egy parányi lehetet a két világ-háború között boldog(abb?) időkből mai, eltévelyedett világunkba. Bizakodjunk, hogy akad majd néhány figyelmes és tehetséges fiatal, aki beletanul ebbe a stílusba, és megőriz valamit ebből a világból.

Ovidiu Petca

HÍREK

Ezévi első számunkban hírt közöltünk a belgrádi Exlibris Kör megalakulásáról és közöltük a művészek és a gyűjtők részére általuk kiírt exlibris-pályázatok feltételeit is. (A pályaművek beküldési határideje 1995. június 30. napja volt.) A szervezőbizottságtól most kapott írásbeli tájékoztatás szerint a pályázatok előkészítését a világon eddig még nem tapasztalt méretű szervezőmunkával végezték. Beszerezték az utóbbi öt évben Európában megrendezett nemzetközi kisgrafikai pályázatok résztvevőinek nevét, címét. Részükre közel 1800 levélben küldték ki a pályázati felhívást. Ezen túlmenően az egykori Jugoszlávia területére is mintegy 700 meghívólevelet postáztak. Magyarországra 39 alkotónak küldték meg a pályázati feltételeket. Összehasonlításként megjegyezzük, hogy a postázási jegyzéken Bolívia és Írország 1-1 művésze szerepel csupán, de Romániába 51, Szlovákiába 53, Lengyelországba 120, a Cseh Köztársaságba pedig 196 művész címére küldtek meghívót. Valamennyi ország között Kína viszi el a pálmát 215 meghívóval.

A tájékoztatóból megtudtuk, hogy számos szponzor jelentette be a pályázatok támogatását díjakkal és egyéb szolgáltatásokkal. Az exlibris-pályázat elsődleges művészenek a díjkiosztásra Belgrádba utaztatását a SWISSAIR légitársaság vállalta el.

„Az ex libris világa” gyűjtőcímmel öt különféle kiállítást rendeznek majd. A pályázó művészek és gyűjtők kiállítása mellett „Itt és most” címmel az egykori Jugoszlávia művészeinek legszebb alkotásait mutatják be. Egyéni tárlaton szerepel Albin Brunovsky 50 alkotása. Végül az ötödik kiállítás a könyvjegy történetét mutatja majd be a 15. századtól napjainkig. A kiállítások anyaga Belgrád után útrakel a világ különböző tájai felé, újabb állomásokra. Mind az öt kiállításhoz külön katalógus készül, egységes formátumban,

a rendezők számítása szerint mintegy 800 oldallal, 1100 illusztrációval.

1995 őszén tehát a kisgrafikabarátok figyelme Belgrád felé fordul. Reméljük, hogy akkorra már megszűnnek a térséget ma még riogató háborús hírek.

* * *

A pécsi Kisgrafika Barátok Egyesülete, karöltve a Városi Könyvtárral, az Ünnepi Könyvhét alkalmával május 26-ikán kiállítást rendezett Ürmös Péter grafikumszobrász alkotásából a Várkonyi Nándor Fiókkönyvtár kisgalériájában. A művész kötődése Pécshez régi keletű, hiszen ott végezte főiskolai tanulmányait Soltra Elemér, Horváth Dénes és Bérces Gábor irányításával, s ott szerzett rajztanári diplomát. Sőt, első önálló kiállítását is Pécsen rendezte meg főiskolás korában, 1976-ban. Az ízléses, leoporellószerű kiállítási meghívó röviden ismerteti életrajzát, felsorolja önálló hazai kiállításait. De Ürmös Péter sikerrel szerepelt több FISAE kongresszuson, így Mönchengladbachban, Sapporóban és Milánóban, valamint több európai nagyvárosban is.

A kiállítást, amely ex libriseiből és kisgrafikaiból mutatott be rangos válogatást, Tüskés Tibor József Attila-díjas irodalomtörténész nyitotta meg, a művészt pedig volt tanára, Soltra Elemér, a pécsi KBE elnöke mutatta be a közönségnek. A megnyitó után Ürmös Péter, aki 1989-ben ösztöndíjasként Olaszországban tanult, *Olasz ex librisek* címmel tartott vetített képes előadást az olaszországi könyvjegy-művészetről.

* * *

A tavaly októberben Gyulán megrendezett *Dürer az ex librisen* című nemzetközi ex libris pályázatról és annak díjnyerteséről számol be a Kolozsvárott megjelenő román TRI-

Ürmös Péter linómetszetei, X3

BUNA c. hetilap ezévi 22. (június 1–7) számában *Ovidiu Petca* grafikusművész. Ebben megemlékezik az 1993. évi Erkel-pályázatról is – amelynek egyik díjazott résztvevője volt – és cikke illusztrációjaként a Gennadij Vial Dürer-inspirációjú, valamint Bakacsi Lajos Erkel-portróját ábrázoló ex libriseket mutatja be.

* * *

Az ÉSZAK-MAGYARORSZÁG'c. lap félhasábnyi cikkben adott hírt arról a kiállításról, mely a Könyvnapok alkalmából Tiszaújvárosban nyílt meg. A városi kiállítóteremben *Az ex libris magyar művészei* címmel megrendezett tárlatot szerkesztőbizottságunk tagja, dr. Arató Antal nyitotta meg. Ez alkalommal a hazánkban élő, valamint az erdélyi grafikusok alkotásai mellett a kisgrafika olyan elhunyt kiválóságainak művei is szerepeltek, mint Bordás, Cseh, Diskay, Fery, Stettner. A magát meg nem nevező cikkíró érdeme, hogy az eseményről szóló híradáson kívül ismertetést közölt az ex libris rendeltetéséről, szerepéről, felkeltve ezzel a könyvjegyekhez ritkábban jutó vidéki olvasók érdeklődését.

* * *

A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár meghívójából értesültünk, hogy június 8-án nyílt meg olvasóteremükben *Tellinger István* grafikusművész kiállítása. A tárlatot dr. Fehér József múzeumigazgató, a Kazinczy Ferenc Társaság elnöke nyitotta meg. Az eseményről következő számunkban szívesen közölnénk képes beszámolót, várjuk ezért a könyvtár egyik dolgozójának írását.

* * *

Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal várbeli, boltíves pincegalériájában június 10-ig volt látható dr. Kovács Ferenc tüdőgyógyász alkotásainak kiállítása. A jelentős tudományos eredményeket elért orvosnak, a KBK egykori tagjának, a grafikában való jártasságát, sokoldalúságát a tárlaton bemutatott tus- és filctollrajzai, monotípiái, rézkarcai, fa- és linómetszetei bizonyították.

* * *

Andruskó Károly nyolcvan éves! A Zentán élő festő- és grafikusművész kisgrafikai munkásságát lapunk több alkalommal is méltatta. A jeles évforduló alkalmából, ez év júniusában, a zentai Városi Múzeumban gyűjteményes kiállítást rendeztek műveiből. Egyesületünk régi tagjának, a jubiláló művésznek további jó egészséget és sikereket kívánunk.

* * *

Andruskó Károly színes fametszete

Imets László fametszete, X2

Az Erdélyi Művészetért Alapítvány Vármegye Galériája újból nagyszerű kiállítással kedveskedett közönségének. Július 5-ikén Hajdú Demeter Dénes nyitotta meg *Imets László* csíkszeredai fametsző művész alkotásainak tárlatát. A negyvennél több nagyobb méretű fametszet zömmel erdélyi tájakat és csendéleteket ábrázol, de szinte minden kép sokkal mélyebb értelmű mondandót sugároz, mint az egyszerű tájábrázolás. Lírai és drámai erő teszi valamennyit feledhetetlenné. Még nagyobb hatásúak azok a művek, amelyek szimbolikus ábrázolásban emberi érzelmeket, indulatokat jelenítenek meg (pl. Veled szenvedek; Én Uram, én Istenem; Szakadékbán; Örök lépcsők, stb.). Az exlibris-gyűjtőknek bemutatott mintegy 65 ex librise, amelyeket a régi, vagy mai gyűjtők (Kertész Dénes, Elek Vencel, dr. Lippóczy Miklós, dr. Krier Rudolf, dr. Mayer József, stb.) nevére készített.

A kiállítási meghívóból, amely közli Imets László önéletrajzát, megtudjuk, hogy a mai fametsző-művészet egyik legnagyobb tehetségű és eredeti hangú, stílusú erdélyi művésze a kommunista diktatúra kegyetlen évtizedei alatt és ellenére mekkora lelki erővel és akarattal valósíthatta meg eddigi életművét. Amint írja: „...képzőművészeti pályára készültem, de az akkori idők 'osztályharcos' körülményei kérelhetetlen szigorral egészen más lehetőséget szabtak nekem. Főiskoláról szó sem lehetett, munkába kellett állnom... Autodidaktaként foghattam az önképző körök rajztanulmányaihoz, később pedig a fametszéshez, a kézi erővel való nyomtatással előállított képek készítéséhez. Amit sikerült megvalósítanom, azt közel 40 évi alkalmazotti mivoltom mellett, szabadidőmben, sok áldozat és lemondás árán műveltem, soha nem olsó elismerésre pályázva, hanem sokkal inkább az alkotó munka csendes örömeiben az időkben való túlélést keresve, találva. Metszeteim kézi levonatai ott vannak nagyon sokak otthonának falain, hogy halkán szólva élesztgessék a minden ember lelkében szunnyadó szépre, jóra és igazra vágyakozás gondolatát.”

Imets László méltó utóda világhírmévre szert tett mestereinek, Gy. Szabó Béla kolozsvári fametsző művésznek, aki míg élt, szeretettel egyengette tanítványa művészi kibontakozásának útját. Imets számos hazai kiállítása mellett sikeresen mutatkozott be a világ sok részén: Cleveland-ben, Chicagóban és New Jersey-ben, önálló grafikai tárlattal 1976-ban Lisszabonban, 1978-ban Tokajban és Luganóban, 1981-ben a lengyelországi Lublinban, míg ex librisei után grafi-

kái is megérdemelt sikert arattak Budapesten. A kiállítás szeptember 17-ikéig látható a Vármegye Galériában.

* * *

Címlapján az ősi Kollégium főépületét ábrázoló meghívót kaptunk Sárospatakról, amely szintén jeles eseményre invitált. A gyűjtők körében szép ex libriseiről, és a pataki Kollégium fennállásának 450-edik évfordulójára készített fametszetű kisgrafikai sorozatáról is ismert *Imre Lajos* grafikusművész közreműködésével a Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek repozitóriumában július 5-ikén nyílt meg „Egy protestáns család a nemzetért, az egyházért” címmel az a kiállítás, amelyen az Imre-család hat nemzedékének családi dokumentumai és Imre Lajos grafikai művei láthatók. A tanulságos és értékes gyűjteményt dr. Bibó István nyitotta meg.

* * *

ANTIQUARIAT – PIM ZWIERS. A közelmúltban kaptuk meg az Amszterdamban működő intézmény legújabb árjegyzékét. Az üzletet, mint köztudott, a neves holland grafikusművész, Wim Zwiers fia vezeti. Az 1995 áprilisi keltezéssel kiadott katalógus 534 tételben sorolja fel európai művészek ex libriseit, mappáit. További 143 tétel alatt ex libriszakkönyveket, folyóiratokat, azok bekötött évfolyamait és minikönyveket kínálnak.

A 26 oldal terjedelmű füzet magyar vonatkozású tétele Drahos István 29 kisgrafikája, s e fametszetű lapok összértéke 55 holland forint. Egy másik helyen 32 darab, különféle technikájú magyar ex librist kínál a kiadvány 75 guldenért. Révész Kornél (1885–1944) egyetlen rézkarcának eladási ára 15 holland forint. A grafika magyar szövegét nem tudta megfejteni a szerkesztő, mert a lapot így szerepelteti: Ex libris „Szívesenlatja” részére.

A KBK 1994. ÉVI PÁLYÁZATÁRA BEKÜLDÖTT MŰVEK

Rétvári András, C3

Tavaszi Noémi, X3/2

SZEMLE

A Koppenhágában megjelenő dán ex libris-újság, az EX-LIBRIS-NYT ezévi első számában megemlékeznek *Fery Antal* elhunytáról, megemlítve, hogy a művész több, mint kétezer fametszetű kisgrafikát alkotott. – A lap másik, hazai vonatkozású híre, hogy az ex libris-kiadványok ottani árverésén 35 dán korona kezdő árral kínálják Klaus Rödel kötetét, amelyet a neves dán szerző *Diskay Lenke* művészetéről írt. A kötet annak a gyűjtőnek a tulajdonába kerül majd, aki – meghatározott időn belül – táviratban, telefonon, vagy levélben a legmagasabb összeget ajánlja fel érte.

* * *

Július második felében jelent meg a pécsi Kisgrafika Barátok Egyesülete negyedéves kiadványa, az EX LIBRIS - KALIGRAFIA idei összevont 1–2. száma. Első oldalán *Tisztelgés a 100 éve született Varga Nándor előtt* címmel Imolai Lenkey István emlékezik meg a sokszorosító grafikai technikák elméleti és gyakorlati mestere születésének centenáriumáról. Ezt egy másik születésnapjára köszöntő követi: *85 éves Várkonyi Károly*, amelyben szintén Lenkey István méltatja ez alkalomból a Debrecenben élő jeles mestert, az ex libris-gyűjtők Karcsi bácsiját, aki a cikkíró szavaival élve „életének sajátos útját járva megmaradt humanista beállítottságú művészeknek, akinek minden körülmények között az érző, próbákat kiálló ember a legfontosabb. Emberbarát, embert szerető művész maradt a mellőzöttség idején is, s így megalkotta műveiben a magyar ex libris és kisgrafika hazai és nemzetközi vonatkozású maradandó értékeit.” Munkában sikeres, további boldog életet kívánva köszöntik a mestert az ex libris-gyűjtők és a kisgrafika valamennyi barátja.

A lap Hírek rovata közli az értesítést, hogy az 1995-ik évben Pozsony vállalta és rendezi meg a „Duna menti országok nemzetközi ex libris találkozóját”, szeptember hónap második felében. Az EURÓPAI EX LIBRIS MEETING BRATISLAVA '95 előzetes keretprogramját is részletesen ismertetik, amely szeptember 21–24. között várja a résztvevőket. Egyúttal mellékeli a lap az angol nyelvű jelentkezési lapot, a részletes programtervvel és a részvételi díjjal, ami július 15-ig volt befizethető. Ez a magyar résztvevők számára csupán 2000 szlovák korona.

A továbbiakban beszámolókat olvashatunk a pécsi egyesület évi munkatervéről, tervezett kiállításairól, valamint aktuális tudnivalókat a szervezeti életre vonatkozóan. Végezetül az egyesület titkára, doyenje, a lelkes gyűjtő, szervező és serény művészbarát, *Kovács József* mond köszönetet mindazoknak, akik a 80-ik születésnapjára rendezett szép ünnepséget szervezték, akik ez alkalommal köszöntötték és a meghitt összejövetelen megjelentek.

* * *

Egy osztrák gyűjtő jóvoltából jutott el hozzánk a Bécsben működő KUNSTHAUS ZACKE (művészeti áruház) pompás kiállítású, képes katalógusa, melyet az intézmény az elmúlt év Karácsonyára bocsátott ki 212 000 példányban. (A számban nincs sajtóhiba: a kiadvány példányszáma kettszázötvenkétezer darab!)

Az előszóból megtudtuk, hogy ez a vállalkozás európai rekordnak számít, ugyanis sem Ausztriában, sem a német nyelvterületen eddig még nem jelent meg ebben a műfajban ilyen nagy példányszámú és terjedelmű katalógus. A 220 oldalas kiadványban mintegy ötezer darab eredeti műalkotás rövid leírását, színes képét és árát találja az olvasó. Ezek túlnyomó része festmény, akvarell, de szerepel köztük a metszetek szinte minden változata is. Színes kerámiák, keleti szönyegek kisméretű képei szintén oldalakat tesznek ki.

Valamennyi közölt műtárgyat meg lehet tekinteni a galéria belvárosi épületében. Kiállítóterben ugyanis nem szűkölködnek: a háromemeletes épületben 500 négyzetméter kiállítási felület áll rendelkezésre.

Bennünket az óriás tárlat hazai vonatkozásai érdekeltek és várakozásunkban nem csalódtunk. A festmények között közel 40 darab magyar művész képe szerepel, néhány külföldi mester magyar tárgyú alkotásának társaságában. Festőink közül például Ferenczy Károly, Basch Andor, Kádár Béla egy-egy képével találkozhatunk. Néhány ex libris szintén előfordul a bőséges grafikai anyagban, ahol Divéky József mellett olyan

Vén Zoltán rézmetszete, C2

klasszikusok is szerepelnek, mint az orosz Lebegyev, a cseh Aleš, vagy az osztrák Fingesten.

Több száz darabra rúgnak a kiállításon a városképek, amelyek rézkarc, rézmetszet vagy könyomat technikával készültek és ízléses keretben kerültek a látogató elé. A bécsi kiadványnak az átlapozása is művészeti élményt jelent, hiszen abban a legigényesebb műbarát is találhat kedvére valót: több tucat klasszikus japán fametszetben kívül például legalább százra tehető a napjaink művészetét képviselő alkotások száma. Ezek között a nonfiguratív kompozícióktól a tassizmus (magyarul: foltfestészet) legmerészebb alkotásaiig terjed a skála. Ez utóbbiak kedvelői szá-

mára bizonyára csemege lehet az az egy négyzetméteres táblakép, amelynek fehér vásznan egyetlen szín látható: piros festéket csorgatott végig rajta a fiatal alkotó. A képnél csak az ára meglepőbb: potom 118 000 schilling.

A belga GRAPHIA c. lap szerkesztősége és az azonos nevű ex libris-társaság a lap 123. számában újabb felhívást intézett művészeihez, hogy ne vegyenek részt olyan pályázaton, amely pszeudo- (ál-) ex libris készítését írja elő. Szerintük ugyanis egy most készülő könyvjegyen csak valóságos személy, könyvtár, esetleg létező intézmény neve szerepelhet. A lap első cikke nyomban példákat is hoz fel erre, amikor beszámol a Saint Niklaas város ex libris-központja által kiírt *környezetvédelmi pályázatról*. Ezen 44 ország 469 művésze 1081 ex librisrel vett részt.

A cikkíró *Luc van den Briele* szörnyűlködéssel említi, hogy a beérkezettek között ötven pályaművön nem szerepelt szöveg, legalább egy tucat lapon mindössze az Ecologia szó volt olvasható, sőt egy névtelen rézkarc alkotója beírta ennyivel: „Eco 94”. Élő személy neve helyett ilyen abszurd feliratokkal érkeztek be kisgrafikák: Gombafelhő, Szomjas hal, Ismeretlen afrikai gyermek, stb.

A kelet-európai országok művészeinek nagyszámú részvétele adta meg a versengés alaphangját, ugyanis Ukrajnából 60, Oroszországból 53, Csehországból 45 alkotótól érkezett be pályamű. Magyar részvételről nem szól az írás, viszont a 7 szlovák pályázó közül kettő is szerepelt a díjazottak között. Tizenegy díjat ítéltek oda a zsűri, közülük a szlovák *Augustovic*, a két orosz *Pugacsevszkij* (apa és fia) és a német *Kurt Herman* nevét említjük meg.

Az ex libris-témákról szóló cikksorozatukban ezúttal a Kalevala-ábrázolásokról a finn *Pekka Heikkila* írását közlik, akinek gyűjteményében mintegy 200 ilyen ex libris található. A közlemény időszerűségét az adja meg, hogy a finnek nemzeti eposzának szövegét most 160 éve közölte először *Elias Lönnrot* finn orvos és nyelvész.

A lap egyik cikkéből tudtuk meg, hogy a román kultuszminisztérium ex libris-pályázatot írt ki *Mihail Eminescu* költő és az általa megénekeltek személyek kisgrafikai megjelenítésére. A művek beküldési határideje: 1996. március 15.

Könyvszemléljükben a portugál ex libris-enciklopédia 16. kötetét ismertetik, megemlítve, hogy abban mintegy 170 illusztráció szerepel. Külön kiemeli a lap *Müller Árpád* nevét,

akinek egyik „nagyszerű”, eredeti rézmetszete a kötetben szemlélhető.

A szlovén gyűjtők OBVESTILA c. lapjának 124. száma arról ad hírt, hogy a neves belga grafikus, *Anton Vermeulen* műveiből kiállítás nyílt Ljubljanában. A művész ez alkalommal előadást tartott a flamand fametsző és üvegművészetről.

A magyar bélyeggyűjtők folyóirata, a BÉLYEGVILÁG, eddig még nem szerepelt Szemle rovatunkban. A lap ezévi július-augusztusi kettős számát most azért említjük meg, mert közli *Móré Tamás* cikkét A bélyegtervező Haranghy Jenő címmel. A szerző a művész születésének 100. évfordulójára emlékezve írásában áttekinti az éveken át mellőzött grafikus bélyegterveit és megvalósult postabélyegeit. Ezek száma a szerző megítélése szerint nem nagy, ugyanis Haranghy működése idején, századunk tízes, huszas és harmincas éveiben hazánkban olyan jelentős bélyegtervező művészek tevékenykedtek, mint *Helbing Ferenc* és *Légrády Sándor*. (Utóbbiról némi büszkeséggel jegyezhetjük meg, hogy éveken át a Kisgrafika Barátok Körének tagja volt.) A négy képpel illusztrált rokon-

szentes írás méltóképpen egészíti ki azt a képet, melyet Haranghy Jenő kisgrafikai munkásságáról *Palásthy Lajos* lapunk 1994/4. számában az évforduló alkalmából meg-rajzolt.

RÉSUMÉ

Tout récemment fut publié en Portugal le 16ème volume de l'Encyclopédie du Monsieur A. M. da Mota Miranda. Dans cette publication figurent 12 artistes célèbres de l'ex libris contemporain. Y fut publié aussi l'article d'Imre Soós sur le jeune artiste hongrois *Árpád Müller*, dont la liste de créations contient aussi le volume mentionné.

A cette occasion nous présentons pour les collectionneurs hongrois l'artiste qui est né le 1961 à Budapest. Il a créé 57 ex libris – sans exception gravures sur cuivre (C2) – entre 1981 et 1988. Depuis ce temps Müller a cessé la création de l'ex libris. Il s'occupe de la peinture murale (dans le Parlement de Budapest, Église catholique de Gyula). Il a créé aussi des peintures de grande dimension dans divers hôtels, villes d'Europe. Les collectionneurs espèrent la continuation de son activité graphique que fut déjà couronnée de plusieurs prix et reconnaissances.

Dr *Árátó Antal* écrit sur l'importance de la collectionnement de la petite gravure dans les collections publiques. Dans son article il énumère les musées, bibliothèques de la Hongrie qui prennent partie à cette activité. Il fait connaître aussi l'histoire des Biennals de Petite Gravure de Balaton et esquisse le destin des grandes collections privées hongroises.

Sous le titre „Naïveté et élégance” écrit *Ovidiu Petca* sur les gravures de l'artiste roumain *Dragos Morarescu*.

Dans la rubrique Revue de presse on fait connaître les articles des périodiques étrangères qui s'occupent des artistes hongrois. La rubrique Casier de bibliothèque contient trois articles d'*Antal Arató* sur quatre publications récemment parues sur l'art du feu *László Kékési* et *Antal Fery*. Dans la rubrique Atelier *Imre Soós* fait connaître deux ex libris récents. Le premier porte le nom de *Horst Gebauer*, célèbre collectionneur allemand. C'était *Antal Fery* qui a fait l'exquisse de cet ex libris avec le portrait de Goethe. La longue maladie et la mort a empêché l'artiste hongrois de réaliser sa xylographie. Sur demande du propriétaire *Viktor Chrenko* a fait la création définitive: „nach Entwurf Fery Antals”. – Nous présentons la linogravure de *László Vincze* créé pour *Ton de Brouwer*, directeur du VAN GOGH DOKUNTATIECENTRUM de Nuenen. La gravure est une commémoration du propriétaire à sa femme *Miek*, décédée jeune, avant 5 années. La mère de trois enfants fut enterré dans le cimetière célèbre figurant sur l'ex libris et peinte tant de fois par Van Gogh.

KÖNYVESPOLC

Ifj. Kékesi László: Apa könyve. Piliscsaba-Jászfalu, 1993. Kiad. a szerző. 68 p., illusztr.
Apámról írták, mondták. Válogatott cikkek, tanulmányok, beszédek. (Szerk. Ifj. Kékesi László. 1963–1993.) Piliscsaba-Jászfalu. Kiad. a szerző. 114 p., illusztr.

Kékesi László sokoldalú életműve immár három kiadványból lesz még teljesebben hozzáférhető azok számára is, akik még életében ismerhették, kisgrafikáit és bélyegeit cserélhették, kiállításait megtekinthették. Ez libriseinek, kisgrafikáinak alkotásjegyzéke után fia, ifj. Kékesi László újabb két forrásértékű kiadvánnyal lepte meg édesapja tisztelőit, s mindazokat, akik napjainkban vagy a jövőben a XX. századi magyar művészet maradandó értékeire kíváncsiak, attól függetlenül, hogy ezek az értékek elnyerték-e a „hivatalos” művészetkritika támogatását, amelyet – mint tudjuk – Kékesi László alkotói korszakának legnagyobb részében sohasem az értékek, hanem a mindenkor „művészetpolitikai” stb. irányelvek határoztak meg. Mindezzel korántsem szeretném azt mondani, hogy munkásságáról nem jelentek meg értő elemzések, sőt közismert, hogy kisgrafikái és bélyegei egyaránt számos „hivatalos” elismerést nyertek (többször nyerte el „Az év bélyege” című díjat), ám – valljuk be – mindez kevés volt ahhoz, hogy még életében elfoglalja a kortárs művészeti közéletben őt megillető méltó helyét. Ifj. Kékesi László minden elfogultságtól mentes írásai, összeállításai ehhez járulnak hozzá.

Megvallom őszintén, az *Apa könyve* esetében a recenzensek nehéz feladata van, ha annak műfaját szeretné meghatározni: életrajz (?), kortörténet (?), szubjektív, ám mégis tárgyilagos vallozás (?), monográfia (?), fejlődésregény (?), családtörténet (?). Minden bizonyosan mindegyik, ám maradjunk a legutóbbinál, annál is inkább, mert az ajánlásban ez olvasható: „*Apa könyve*, de ugyanennyire *Édesanyámé* is.” Mondhatnánk persze, hogy az egész családé – a nagyszülőktől az unokákig – hiszen Kékesi László munkásságától mindig elválaszthatatlan volt az a családi milió, amely őt körülvette, s amely, ha kellett gyermekkorában a levelezőlapok készítésétől a felnőtt kori nyakkendőfestésig arra „kényszerítette”, hogy szolgálja ezt a szűkebb közösséget, amely megteremtette számára a maradandó alkotói munka örömét is. Valójában ennek – hitéhez, önmagához (magyarságához), szereteteihez ragaszkodó eltántoríthatatlan hűségének – tükrében tekinthetjük át Kékesi László életútját a szarvasi „édes, bús gyermekevek”-től, a Pécelen, majd Sárospatakon (diákként) eltöltött esztendőktől mindaddig, amíg Márton Lajos munkatársaként freskókat tervez, készít, elvégzi az Iparművészeti Főiskolát, katonaként végigszenvedi a háborút, családot alapít, s hosszas kitérők után eljut a Pénzjegynyomdába, hogy immár tehetségének megfelelő feladatokat kapjon. Nos, nem mintha korábban nem kapott volna: Márton Lajossal, majd később önállóan, több „egyházművészeti” megbízást kapott (pusztaegresi kápolna, óbudai kápolna, stb.): ezek ismertetése, története, közlése a kiadvány függelékében fontos, Kékesi László munkásságának kevésbé ismert dokumentumai.

Ez derül ki az *Apámról írták, mondták* című válogatásból is, amely számos olyan interjút tartalmaz, amely utal Kékesi László maradandó egyházművészeti munkásságára is. Ezek a közlemények azonban elsősorban csak arra a jelenségre utalnak, hogy a freskók, táblaképek után Kékesi László milyen látványos módon tudott átváltani a kisméretű grafikák, bélyegék készítésére, ám alig szólnak arról, hogy mindenek forrása Kékesinek a klasszikusokat idéző rajztudása. Amely persze óhatatlanul kapcsolódik a hagyományokhoz, ám éppen az a sajátosága, hogy ezzel együtt mégis újat teremt.

A terjedelmes kőtet egyébként a Kékesi Lászlóról szóló 57 cikk, tanulmány, interjú újraközlését tartalmazza, köztük külföldi folyóiratokban, évkönyvekben (Philatelic Magazin, Exlibriscunst und Gebrauchsgographik Jahrbuch stb.) megjelent közleményeket. Tartalmazza a Kisgrafikában és a Filatéliai Szemlében megjelent írásokat (többek között a kiállítási megnyitók szövegét), különféle katalógusok előszavát, ám

olyan, a kisgrafikagyűjtők előtt kevésbé ismert folyóiratok (Bankó, Új Posta Magazin) publikációit is, amelyek a vidéki kiállításokról szóló (Szarvas és Vidéke, Békés Megyei Népúj-ság) helyi tudósításokkal együtt szinte folyamatosan kommentálják, értékelik az előző kötetben közölt, s a Kékesi László csoportos (50) és egyéni (13) kiállításairól készült ki-mutatást. E tanulságos olvasnivalók közül külön ki kell emelnünk Simon Gy. Ferencnek a Képes Újságban, Népszal-vában stb. megjelent írásait, amelyek értő műelemzéseikkel sajátos szintet képviselnek az összeállításban.

E kiadványok nemcsak arról tanúskodnak, hogy ifj. Kékesi László édesapja munkásságának legavatottabb ismerő-je, hanem arról is, hogy – mindnyájunk öröme – élni is kíván ezzel a lehetőséggel. E megvalósított lehetőségek közül végezetül már csak azt említjük meg, hogy mindkét kiadvány tipográfiai megformálása (miként az alkotásjegyzéké) kitűnően sikerült. A szöveg közé tördelt, s ahhoz kapcsolódó illusztrációk sokasága (és a függelékben közölt pontos le-írásuk) nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az olvasó az alkotások tükrében is meggyőződhesen a leírtakról.

Arató Antal

Kékesi László linómetszete, X3

Soós Imre: Fery Antal fametszeteinek alkotásjegyzéke. IV. rész. 1987–1993. Bp. 1995. Kiad. „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, 16 p. illusztr.

Fery Antal kisgrafikáinak alkotásjegyzékét az 1986. évvel bezáróan (a legutolsó tétel op. 1871) a Szerencsi Helytörténeti Múzeum (később Zempléni Múzeum) adta ki három füzetben. A kiadványokat Farkas István szerkesztette, – a harmadik füzet kivételével átnézte és kiegészítette dr. Semsey Andor. Az opuszjegyzékek kitűnő segédeszközül szolgáltak s szolgálnak ma is az életmű kutatóinak és a gyűjtőknek – ez utóbbiaknak különösen az őket érdeklő lapok és azok tulajdonosai megismerésében. Fery Antal munkássága legjobb ismerőjének, dr. Soós Imrének az érdeme (aki az 1987-től 1993-ig készült kisgrafikákat a művész hagyatékában lévő adattár, s egy-egy megőrzött példány alapján dolgozta fel példaadó következetességgel), hogy az immár sajnálatosan lezárult életmű

teljes egésze tanulmányozható a grafikai leírások tükrében. Minden esetben jelölte, hogy ex librisről vagy alkalmi grafikáról van szó, a tulajdonos nevét – a fametszeteken látható eredeti szövegnek megfelelően – nagy betűkkel írta le, ám az egyéb feliratokat vagy azok egy részét is közli, amennyiben szükséges a grafikák azonosítása miatt. A legfontosabb azonban, hogy a zárójelben közölt – lapok tartalmára utaló – leírásoknál pontos, a kompozíció lényeges elemeit kiemelő adatokat közöl. Ezek az adatközlések sokkal jobban használhatók, mint az alkotásjegyzék harmadik kötetében olvashatók némelyike. Ott pl. az 1762-es opusszámnál ezt olvashatjuk: Ex I. FÖV. KÖNYVTÁR; az 1713-as tételnél pedig a következőket: Alk. SZÉCHÉNYI FERENC NEMZETI KÖNYVTÁR (a Várban). Az előbbi esetben elmaradt az ábrázolás tárgyára utaló leírás (bár sejthető, hogy a metszet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár épületét ábrázolja, ám ez egyáltalán nem bizonyos), a másodikban pedig hiányos az adatközlés, mert egyrészt szintén nem egyértelműen utal arra, hogy a grafika a könyvtár várbeli épületét ábrázolja, másrészt pedig nem említi, hogy Széchényi-portré is szerepel a lapon. Hasonló esetekben dr. Soós Imre mindig tárgyszerű, teljes leírást ad. Pl. a Kalocsai Főegyházmegyei Könyvtár ex librise esetében (op. 1844) a szerző megemlíti, hogy a könyvtár épületét ábrázolja, a Debreceni Református Kollégium könyvjegye esetében (op. 1852) pedig azt, hogy a könyvtár perspektivikus látképe, valamint a Bocskay-szobor látható rajta. Szintén nem elégszik meg azzal (mint máshol sok esetben láthatjuk), hogy ha az ex libris szövegében valamelyik ismert személyiség neve szerepel, akkor nem egészíti ki a leírást, vagyis az olvasóra bizza, hogy döntse el vagy járjon utána: a grafika vajon ugyanazt a személyt ábrázolja-e. Azaz pl. a szegedi gyűjtők Szegedi Pantheon című sorozatában közreadott lapoknál, ha szerepel is a név a leírásokban (pl. Dugonics András, Szent-Györgyi Albert – op. 1830, 1831), megemlíti, hogy a kisgrafikák azok portréját ábrázolják. Mindebből talán kiderül, hogy nem lényegtelen apróságokról van szó: megbízható leírások teszik csak lehetővé a kutatók és gyűjtők számára egyaránt, hogy pl. könnyen tájékozódni tudjanak arról, mely épületeket, műemlékeket, kinek a portréit alkalmazta fába Fery Antal. Hosszabb távon pedig e leírások alkalmasak arra, hogy a terjedelmes alkotásjegyzékek *mutatóit* – ami méginkább megkönnyítené az egy-egy tárgykörben tájékozódni kívánó kutató munkáját – elkészítsük. (Ez a különböző tárgyszavakat és személyneveket tartalmazó betűrendes mutató már közvetlenül utalna az opus-számokra, így ha a kutató pl. arra lenne kíváncsi, hogy vajon Dugonics Andrásról készített-e Fery mester portrét, akkor anélkül, hogy átolvasná az alkotásjegyzéket, könnyen meg tudná állapítani.)

Az előbbieken említett tárgyilagos pontosság vezérelte dr. Soós Imrét akkor is, amikor a Fery adattár néhány apróbb pontatlanságára is felhívja a figyelmet, s amikor két olyan lapot is bemutat, amelyek nem szerepeltek ebben a nyilvántartásban. Külön figyelmet érdemel az alkotásjegyzék utószavában közölt kimutatása a művész kisgrafikáinak a számáról. A korábbi alkotásjegyzékben egy-egy tétellel szereplő (a Kőrösi Csoma Sándorról, Arany Jánosról, Bethlen Gáborról megjelent minikönyvekhez készült) illusztráció-sorozatokot, valamint a különböző forrásjegyzékek tévedéseit figyelembe véve megállapítja, hogy a kisgrafikák száma: 2406. Am abban is bizonyos, hogy ez a szám előbb-utóbb még növekedni fog, hiszen minden bizonnyal előkerülhetnek olyan lapok, amelyek nem szerepelnek az alkotásjegyzékben. Kéri (kérjük) tehát a gyűjtőket, hogy az esetleges kiegészítéseket küldjék meg a szerkesztőbizottság címére, annál is inkább, mert az újabb adatokat örömmel közöljük le a Kisgrafikában.

Végezetül szólnunk kell arról, hogy az alkotásjegyzék nem csak tartalmában, hanem küllemében is (a címlap és a formátum követte az első füzetekét, s így a négy kötet egységes sorozattá alakult) méltó Fery Antal munkásságához. Nemcsak nélkülözhetetlen forrásmunka, hanem maradóan főhajtás is e tiszteletré méltó életmű előtt. Mondhatnánk: e felejtethetlen életmű és személyiség előtt. Ám tudnunk kell azt is: hogy valóban felejtethetlenné váljon Fery Antal exlibris-művészete a későbbi korokban, ahhoz ez az alkotásjegyzék is hozzájárul majd – szerkesztőjének, dr. Soós Imrének (valamint a jó emlé-

Fery Antal befejezetlen fametszete, X2

kezetű dr. Galambos Ferencnek és dr. Semsey Andornak) a Fery Antaltól közreadott egyéb tanulmányaival együtt.

dr. Arató Antal

IN MEMORIAM FERY ANTAL. UN RICORDO DI ZOLTÁN VÉN E IMRE SOÓS. Arezzo, 1995. Kiadó: Mario de Filippis. 6. lev. + ill.

A szakirodalmi munkásságáról is jól ismert Mario de Filippis érdekes és igen szép kiadvány megjelentetésével tett tanúbizonyosságot arról, hogy egyrészt Fery Antal munkássága külföldön is milyen népszerű, másrészt hogy a kisgrafikák gyűjtése, a műalkotásokkal való rendszeres találkozás elválaszthatatlan azok alkotóinak a közelebbi megismerésétől. Még akkor is, ha ezekre az ismerkedésekre személyesen nem is kerülhet, kerülhetett sor. Nos, az így kialakuló barátság és tisztelet tanújele Mario de Filippis kis kiadványa, amely magyarul és olasz nyelvű fordításban ismét közreadja a Fery Antalra emlékező, s lapunkban korábban megjelent írásokat: *Vén Zoltánnak a Meghalt Tóni bácsi és dr. Soós Imrének a Búcsú Fery Antaltól* című nekrológiát (KISGRAFIKA 1994/3. sz.). Bevezetőként pedig közli a kiadónak, Mario de Filippisnek a művész leányához, Fery Veronikához írt levelét, vagyis az édesapa, Fery Antal személye, életműve előtt tisztelgő vallomását.

A kiadvány érdekessége, hogy – a gyűjtők nagy öröme – önálló mellékletként tartalmazza a művész utolsó, be nem fejezett művét is. Ennek kapcsán érdemes felidézünk Mario de Filippisnek – az említett levélben olvasható – értő kommentárját a lapról: „Szent Mihály be nem fejezett alakja – a fametszetet a budapesti Margitsziget Szt. Mihály kápolnájának szánta a művész, ahol baráti körben ünnepelte meg aranylakodalmát – mintha csak saját küzdelmét fejezné ki a betegséggel, amelyet sajnos nem tudott legyűrni, de amelynek belső erővel igyekezett ellenállni. Ő jól tudta, hogy egyenlőtlen a harc, de mint igazi férfi, tovább tudott a rendelkezésére álló fegyverekkel: hitével és eszével.”

Mindebből jól láthatjuk: olaszországi gyűjtőársunk értékes bibliofil kiadvánnyal lepte meg a kisgrafika barátait. A tartalomhoz méltó a füzet tipográfiai megformálása is: a címlap, a sárga bordázott papírra nyomtatott szöveg, a szöveg közé tördelt illusztrációk kifogástalan összhangban jelennek meg előttünk. Így az ötszáz számozott példányban megjelent mű nemcsak fontos dokumentum (olasz nyelvű fordítása révén különösen külföldön) Fery Antal munkásságának teljesebb megismeréséhez, hanem olyan bibliofil csemege is, amely minden bizonnyal a gyűjtők féltett kincsévé válik majd. Elismerés és köszönet érte a kiadónak.

(Arató)

MŰHELY

FERY ANTAL EGYIK VÁZLATÁNAK UTÓÉLETE

Fery Antal–Viktor Chrenko
műanyag metszete, X6

Az ex libris országokat összekötő szerepének szép példáját mutatja az itt közölt ex libris. Keletkezésének nem mindennapi történetét az alábbiakban foglaljuk össze:

Fery Antal mestert 1993 elején ex libris készítésére kérte fel a Lipcsében élő neves gyűjtő, Horst Gebauer. A Széchényi Könyvtárral fennállt munkakapcsolata révén Magyarországon gyakran járt, jelenleg már nyugdíjban lévő könyvtáros igénye Goethe-portrés könyvjegyre szólt.

A magyar művész két vázlatot készített tussal az ex librishez és azokat választásra megküldte a megrendelőnek. Gebauer 1993. március 24-ikén kelt levelében közölte is választását. A könyvjegy dúcának kimetszésére azonban már nem kerülhetett sor, mert amint ismeretes, Fery Antal március 27-ikén otthonában rosszul lett, kórházba került és 15 hónapos, haláláig tartó ágyhozakötöttsége miatt többé már nem nyúlhatott vésőjéhez.

A Goethe-arcképes ex libris vázlatát a művész halála után a német gyűjtő elkérte az özvegytől. Megbízása alapján Viktor Chrenko, az 1921-ben született neves szlovák grafikus készítette el a könyvjegy X6 technikájú műanyag metszetét. A grafikán Fery Antal monogramja és a 93-as évszám szerepel ugyan, de a levonatokat már a szlovák művész szíjazta be és szignálta „Nach Entwurf Fery Antals” megjegyzéssel, vagyis hogy az ex libris az elhunyt mester vázlatára készült.

Az 1994 június 30-ikán elhunyt Fery Antal iránti kegyelet szép megnyilvánulásának tekinthetjük a most bemutatott ex librist, melyen a magyar mester emlékét német gyűjtő idézi fel, szlovák grafikus közreműködésével.

Dr. S. I.

VINCZE LÁSZLÓ ÚJ LINÓMETSZETÉRŐL

in memoriam MIEK 1990-1995

Ex libris·TON DE BROUWER·Nuenen

Vincze László linómetszete, X3

Vincze László marosvásárhelyi grafikus alkotásjegyzékében a 389-ik sorszámon szerepel az itt bemutatott metszet, amely 1995 nyarán került ki a művész műterméből. Az ex libris alkotóját nem kell olvasóinknak bemutatni, neve jól ismert nemcsak a hazai gyűjtők, hanem Európaszerte a kisgrafika számos barátja körében. Szólnunk kell azonban a könyvjegy témájáról és a lap tulajdonosáról, hogy az erdélyi művész e sikerült alkotását gyűjtőink jobban megismerhessék.

A 80 × 100 mm méretű ex libris tulajdonosa Ton de Brouwer, a hollandiai Nuenen (ejtsd: Nünen) városban működő VAN GOGH DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT vezetője. Közel két évtizeddel ezelőtt a helyi önkormányzat támogatásával ő hozta létre ezt a gyűjteményt, melyet a világ minden tájáról odasereglegő turisták nagy számban látogatnak. A dokumentációs központ gyűjti a Van Goghra vonatkozó könyveket, cikkeket, a művészről készült érmekeket, plaketteket és egyéb ábrázolásokat. Nuenen ugyanis arról nevezetes, hogy a nagy holland festő két évig élt itt és ezalatt közel 200 olajfestmény, mintegy 280 rajz és akvarell került ki kezei közül. Itt festette meg hollandiai alkotó korszakának fő művét, a Krumplievők című olajképét is.

Van Gogh itt készült alkotásai közül mintegy 20 képen szerepel az ex librisen látható torony, egy lebontott gótikus templom utolsó maradványa, amely éppen a festő itteni tartózkodása idején, 1885-ben esett az utókor bontószenvedélyének áldozatául.

A torony környéke évszázadok óta és jelenleg is Nuenen lakosainak temetkezési helye. Ebben a temetőben helyezték örök nyugalomra 1990-ben Brouwer úr fiatalon elhunyt feleségét, Miek asszonyt is, aki több éven át tartó súlyos betegsége után távozott az életből. Halálának 5-ik évfordulójára készült „In memoriam” lapjával a férj, Ton de Brouwer egykori zseniális munkatársáról, egyben három gyermek- és anyjáról emlékezik meg. Ugyanakkor a hely szellemének, Van Gogh egyik olajfestményének a felidézésével – a magyar művész grafikája révén – a festészet e nagy mesterét is emberközelbe hozza, mindnyájunk közelébe.

Dr. S. I.